

Andreas Künzli (CH)

Edgar von Wahl (1867-1948)

Aldonaj biografiaj notoj pri lia familia deveno

kaj atentigo pri grava libro pri la genealogio de la familio von Wahl

Kiel konate, Edgar von (de) Wahl, aŭtoro de la planlingvo Occidental (Interlingue), estis baltgermano, kiu studis en Sankt-Peterburgo kaj en 1894 translokiĝis al Reval (Tallinn), ĉefurbo de Estonio.

Malpli konataj estas faktoj pri lia familia deveno. Feliĉe, en 1995 estis publikigita la unika libro *Erlebtes Livland. Die Familie von Wahl 1795-1993*. En ĝi estas prezentita la tuta genealogia arbo de la familio von Wahl kun valoraj biografiaj indikoj pri la unuopaj membroj de tiu baltgermana nobela familio. Dank' al tiuj informoj oni povas bele konatiĝi kun la antaŭuloj de Edgar von Wahl, kaj kun la ceteraj anoj de tiu vastbranĉa eŭropa familio.

Sed antaŭ ol trakti la familian devenon, unue sekvu kelkaj biografiaj datoj pri Edgar von Wahl mem.¹

Edgar Alexei Robert von Wahl naskiĝis la 11an de aŭgusto en Olviopol (Podolio), laŭ la familia libro de von Wahl. Sed laŭ la Ĝenerala Manlibro de la Nobelaro, volumo XVII, de 1986 li naskiĝis en Bogopol. Nu, intertempe oni² eltrovis, ke temas pri du diversaj lokoj, kiuj en 1919 estis kunigitaj (kun Golta) kaj nun formas la urbon Pervomajsk en Ukrainio, distrikto de Mikolajiv. Kial Edgar von Wahl naskiĝis tie oni ne scias.

1876-86 Edgar von Wahl vizitis la 3an gimnazion en Sankt Peterburgo, studis matematikon ĝis 1891 kaj fariĝis cand. math. (Album Nevanorum No. 166).

Laŭ liaj *Interlinguistic reminiscences*, kiuj aperis en *Cosmoglotta* 1927/30, von Wahl, kiu de la junaĝo konis la rusan, germanan, estonan kaj francan lingvojn, spertis jenan lernejan epizodon, kiu ankaŭ atestas lian lingvan, aŭ lingvistikan intereson. En la gimnazio li trovis gramatikon de la tatara lingvo, kiu tiom vekis lian interesiĝon, ke li komencis studi lingvojn. En la gimnazio li devis lerni la latinan kaj grekan lingvojn. Sed baldaŭ li konstatis, ke la gimnazio ne povis kontentigi liajn ĝeneralajn lingvistikajn interesojn. Kiam li volis komenci studojn de lingvistiko en la peterburga universitato, montriĝis ke speciala katedro pri kompara lingvistiko ne ekzistis, sed nur sekcioj de germanistiko kaj romanistiko, kiel aldono al la klasika filologio. Ĉar la unuaj du jaroj estis destinitaj nur al la profunda studo de la klasikaj lingvoj, laŭ teda skolastika maniero, Ĉi tiu perspektivo fortimigis lin komplete de la lingvistika studado. Samtempe lin ege komencis interesi la maraj aferoj, al kiuj li volis sin dediĉi. Pro tio li studis en la

¹ Kompletigajn al tiuj publikigitaj en Mikrojazyki, jazyki, inter“jazyki. In honorem professori Alexandro D. Dulicenko. Universitas Tartuensis. Tartu 2006, p. 518-19.

² T.e. la nepo Volker von Wahl, kiu faris biografiajn studojn pri sia iom fama avo, kaj kun kiu mi korespondis en 2006/07.

universitato matematikon, astronomion kaj fizikon por prepariĝi al la kariero de maristo; krome li vizitis kursojn pri antropologio kaj historio kaj pri antikva egipta kaj hispana lingvoj. Post la tria studjaro li enskribiĝis ankaŭ en la Akademio de Artoj, kie li lernis posttagmeze kaj vespere. Ŝajnas, ke en tiu Akademio li unue okupiĝis pri arkitekturo, poste pri pentroarto. En 1891 li laboris kiel instruisto en la St. Petri-lernejo en Peterburgo.

En januaro 1892 li aliĝis al la marfloto kiel junkro kaj faris plurajn vojaĝojn, kiuj kondukis lin tra la vasta mondo. En decembro 1893 li sukcese trapasis sian oficiran ekzamenon, kaj en januaro 1894 li estis avancigita kiel oficiro. Tri monatojn li restis en la servo antaŭ ol transiri al la flota rezervo. De januaro ĝis majo 1894 li laboris en la Fizika Observatorio, ĝis septembro kiel oficisto de la matematika sekcio de la vivasekurejo ‚Rossija‘. En septembro 1894 li forlasis sian studadon en la Akademio de Artoj kun diplomo de instruisto pri desegnado por bazaj lernejoj. En septembro 1894 li translokiĝis al Reval en Estonio, kie li transprenis postenon de instruisto pri fiziko kaj matematiko en la urba reallernejo kaj en privataj lernejoj. En junio 1897 li fariĝis membro de la teknika komitato de la Estona Mar-Jaht-Klubo, kies sekretario li estis unu jaron en 1906-7 (poste honora membro). Dum la rusa-japana milito de 1904 li estis mobilizita al la aktiva servo kaj komandita al la 8a flotekipo en Peterburgo. Ekde aprilo 1904 li servis sur la militŝipo ‚Minin‘ en artilerio kaj en majo li eĉ fariĝis ĉefo de la gardo sur tiu krozoŝipo. En septembro 1904 li transiris al la Revala Duonekipo, en oktobro li estis nomita ĉefo de la 3a kompanio, kie li transprenis la respondecon pri la ekonomio de la duonekipo. Inter marto kaj junio 1905 von Wahl servis kiel supera gardoĉefo sur la krozoŝipo ‚Samojed‘. Poste, ĝis oktobro li funkciis kiel gardoĉefo sur la unuaranga krozoŝipo ‚Admiralo Kornilov‘. En novembro 1905 li estis aldonita al la rezervo kaj en marto 1906 adiaŭita en la rango de leŭtenanto. En novembro 1905 von Wahl reprenis sian laboron de instruisto kaj aktivis kiel ĉefinstruisto en la ĉefreallernejo de Revalo ĝis 1933.³

Edgar von Wahl edziĝis dufoje: En oktobro 1894 en Sankt Peterburgo kun Marie von Hübbenet, kiu naskiĝis en 1871 en Sillamägi kaj mortis en 1933 en Tornow/Mark. La paro divorcis en oktobro 1913. Lia dua edziĝo okazis en majo 1914 en Reval kun Agnes Riesenkauff, kiu naskiĝis en 1881 en Revalo kaj estis mortigita, laŭ la esplorkoj de KGB en 1942 en la NKVD-prizono de la kirova regiono (sed laŭ indikoj en *Erlebtes Livland* ŝi estis mortigita en 1941 ĉe Narva).

Edgar von Wahl mortis la 9an de marto 1948 en Tallinn. Li estis entombigita en unu el la tallinnaj tombejoj (la tombo ankoraŭ ekzistis, kiam mi vizitis ĝin en 1995⁴).

La kvin infanoj de Edgar von Wahl estis:

El la unua geedza ligo:

1. Hans, nask. 1895 en Reval, mort. 1968 en Flensburg (Germanio). Estis agrikulturisto. Apartenis al diversaj armeaj taĉmentoj. Dum la dua mondmilito gvidis iun munician fabrikon en Germanio kaj Norvegio. Militkaptito (usona) ĝis 1946. Poste li multe

³ Laŭ *Erlebtes Livland*, p. 89-90.

⁴ Fotojn vd. *Universalaj Lingvoj en Svislando*, p. 866.

engaĝiĝis en la asocio de militdamaĝitoj kaj en la Ruĝa Kruco. Havis 5 infanojn el tri geedzaj ligoj.⁵

2. Guido, nask. 1896 en Reval, studis inĝenieradon, fuĝis el Ruslando al Germanio kaj pereis, kiel libervolulo en la germana armeo, en 1919 en la batalo kontraŭ la bolŝevikoj ĉe Tuckum (Tukums, Latvio).

3. Anatol, nask. 1903 en Reval, mort. 1972 en Helsingfors (Helsinki). Estis komercisto kaj finnlanda kapitano.

4. Lydia (Lussia) Maria, nask. 1907 en Reval, mort. 1989 en Helsingfors (Helsinki). Estis dancistino en baleto kaj posedantino de moda salono en Helsinko.

El la dua geedza ligo:

5. Veronica, nask. 1917 en Reval.

Edgar von Wahl havis jenajn gefratojn:

- Oskar Paul (nask. 1869, mort. 1856 en Kremenĉug, gub. Poltavo, Ukrainio). Sen pliaj informoj.

- Arthur Johann Oskar (nask. 1870 en Kremenĉug, mort. 1951 en Heinigen bei Börsum). Estis prof. d-ro med. kaj kolonelo de la estona sanitara servo. En la Ruslanda Imperio li estis ŝtata oficisto en la rango de ŝtata konsilisto. Ekde 1919 li laboris en Reval en la centra arma hospitalo, kie li gvidis la dermatologian, sifidologian kaj urologian sekciojn. Ĝis 1939, kiam li forlasis Estonion, li funkciigis privatan praktikejon, kiun li daŭrigis en Berlino ĝis 1943. Aŭtoro de multaj fakartikoloj en rusaj kaj germanaj periodaĵoj.

- Lydia Jenny Cornelia (nask. 1871 Reval, mort. 1917 Moskvo).

- Harriert Marie Jenny (nask. 1873 Reval, mort. 1920 Reval).

- Jenny Theopile (nask. 1877 St. Peterburg, mort. 1961 Nordseebad Langeoog).

La patro de Edgar von Wahl estis:

Oskar von Wahl, domo Assick, naskita la 23an de marto 1841 en Taifer (nun Taevere, komunumo Suure-Jaani, distrikto Viljandi). Estis diplomita inĝeniero, rusa imperia ‚Rittmeister a.D.‘ en la Tvera dragona regimento, poste oficisto en Peterburgo. Lia edzino (ekde 9.8.1866 Reval), kaj patrino de Edgar, estis Lydia Amalie Marie v. Husen, nask. 1845 en Reval, mort. 1907 en Wyborg. Filino de Robert v. Husen kaj de Marie Elisabeth Granfeld.

Oskar von Wahl estis la filo de:

Alexei von Wahl, domo Assick (nask. 1808 Oberpahlen, nun Põltsamaa, distrikto Jõgeva, mort. 1866 Reval). Lernis en la Dorpata gimnazio kaj fariĝis asessoro ĉe la ruslanda ambasadejo en Londono. En 1837 li aĉetis la bienon de Assick (nun Päinurme). Edziĝis en 1831 en Kopenhago kun virino, kiu naskiĝis en Flensburg kaj kies patrino devenis el Anglio. Alexei von Wahl estis ankaŭ posedanto de Wahlenhof (Vaalu, Sangaste/Dorpat) kaj de la insulo Schildau (Kesselaid).

⁵ Inter ili Volker, nask. 21.2.1935, kiu estas profesia agronomo, oficisto, instruisto kaj aŭtoro. Havas tri filojn. Estis aktiva gvidanto en la baltgermana nobelaro. Loĝas en DE-68623 Lampertheim (Hessen).

Alexei von Wahl estis la filo de:

Carl Gustav von Wahl, domo Pajus (nask. 1766 Spankau, Kamby, mort. 1825 en kastelo Oberpahlen). Li ricevis agrikulturan instruiĝon.

Carl Gustav von Wahl estis la filo de:

Johann Heinrich von Wahl (nask. 1725 en nekonata naskiĝloko, mort. 21.9.1795 en Kadfer, Ubbenorm, distrikto Wolmar (Valmiera, Latvio). Li havis 8 infanojn.

Li estas konsiderata kiel la fondopatro de la nobela familio von Wahl. Fiksebla li estas kiel inspektoro kaj administranto de pluraj bienoj en Livlando.⁶

Skota deveno

Laŭ oficiala kaj deviga decido de la „Redakta komitato de la Germana Komisiono pri nobelaj rajtoj“⁷ de la 28a de majo 2008, la familio von Wahl komenciĝas per la skota baroneto Thomas MacDowall, Laird⁸ of Makerstoun (ĉ. 1470-1536). Laŭ plej aktualaj esploroj, la geneologio de la familio verŝajne atingas eĉ la 13an jarcenton (mankas definitiva pruvo, kiun oni ankoraŭ serĉas en Skotlando). Jen la historio: Du el neheredorajtaj filoj iris kiel oficiroj en la tempo de Gustavo Adolfo (30-jara milito) al Svedio. Ĉar laŭ skota (angla) heredoleĝo ili ne plu estis nobelaj, ili do estis konsiderataj kiel burĝoj. Nur Johann Heinrich akiris la germanan nobelan statuson (konfirmitan 15.10.1795), kiu iom poste estis konfirmita de la rusa caro (sed ne plu far Aleksandro III). La origina nomo ŝanĝiĝis kun la paso de la tempo por finfine fariĝi germana (von) Wahl.⁹

Famaj parencoj:

La plurdoma familio von Wahl posedis sennombrajn elstarajn anojn, kiuj aktivis sur diversaj kampoj – en scienco kaj administrado, agrikulturo kaj armeo kaj per tio akiris multajn personajn kaj publikajn meritojn por la propra familio, sed ankaŭ por la Baltaj Provincoj kaj la Ruslanda Imperio. Multaj el ili studis en la universitato de Dorpat por poste servi al la baltaj provincoj kaj al la Ruslanda Regno en plej diversaj funkcioj. Menciindaj estas du famaj samtempaj parencoj de Edgar von Wahl, laŭ siaj profesiaj/publikaj funkcioj fakte tre kontrastaj tipoj:

Eduard Georg von Wahl (1833-1890), el la domo Lustifer, medicinisto-natursciencisto, en 1860 laboris kiel kuracisto en Sankt-Peterburgo en gravaj funkcioj, ekde 1876 orda profesoro pri ŝtata kuracado, poste pri kirurgio kaj direktoro de la universitata kliniko pri kirurgio. Fondinto de la psikiatria kliniko de la dorpata universitato kaj profesoro pri

⁶ Ĉiuj informoj el *Erlebtes Livland*.

⁷ Redaktionskommission des Deutschen Adelsrechtsausschusses.

⁸ La titolo Laird signifas bienposedanton en Skotlando, kiu havas certajn feŭdajn rajtojn. Tamen ĉi tiu titolo ne estas nobela, sed nur tiu de bienposedanto (kamparana nobelo). Kutime, la traduko de Laird estas Lord, kvankam ne temas pri nobela titolo.

⁹ Laŭ reta mesaĝo de Volker von Wahl 10.1.2008 kaj 13.06.2009. Meklenburgo kaj Antaŭpomerio, menciitaj kiel prapatrujo en iuj fontoj, estas definitive malkonsidereblaj.

psikiatrio. Havas multajn meritojn pri la batalo kontraŭ la lepro. Laŭ la ruslanda rangotabelo estis ŝtata konsilisto de la kvara rango (ruslingve: Действительный статский советник; germanlingve: Wirklicher Staatsrat) kaj portanto de diversaj ordenoj. Unu el liaj verkaĵoj kun internacia signifo estis priskribo de la malsanoj de ostoj kaj artikoj en la infanaĝo (1880). Famiĝis ankaŭ pro studoj pri milita kirurgio, kraniaj rompoj, vaskulaj difektoj kaj intesta okluzio.

Viktor Karl Konrad Wilhelm von Wahl (1840-1915), el la domo Surgefer, partoprenis kiel ano de la armeo la subpremon de la pola ribelo en 1863/4. Ekde 1878 servis kiel guberniestro sinsekve en Grodno, Vitebsk, Podolio, Volhinio kaj Vilno (1908), kie li fizike punigis unuamajajn demonstrantojn kaj mortpunigis bundistan atencanton. Komence de la 1890aj jaroj li funkciis kiel urba komandanto de Sankt-Peterburgo. 1902-4 li estis helpanto de la ministro pri internaj aferoj, V.K. Pleve, kaj komandis taĉmenton de la ĝendarmaro. Membro de la Ŝtata Konsilio kaj portanto de pluraj ordenoj.

La nepo de Edgar von Wahl, Volker von Wahl (nask. 1935 en Willinghusen, Schleswig-Holstein, Germanio) trapasis agrikulturan instruigon en Bavario, praktikis agrikulturon inter alie en Finnlando. Poste li fakiĝis kiel ŝtata oficisto (Bundesanstalt für Arbeit) kaj dipolomiĝis kiel administristo. Gvida aktivulo en la Balta Nobela Asocio (Baltische Ritterschaft). Loĝas en DE-68623 Lampertheim (Hessen).

Volker von Wahl memoris, ke li aŭdis de maljuna familiano, ke en la familio von Wahl oni skeptike rigardis la lingvistikan laboron de Edgar.

Uzitaj referencoj:

Erlebtes Livland. Die Familie v. Wahl 1795-1993. Weissenhorn 1995.
Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften. Teil: Livland.
Internet: http://mdz1.bib-bvb.de/cocoon/baltlex/Blatt_bsb00000558,00000.html
Korespondaĵoj kun Volker von Wahl 2006-7.
Kolpakidi, A.I. (Red.): Enciklopedija sekretnych služb Rossii. Verlag Astrel', Moskau 2003 (pri Viktor Vilhelmoviĉ von Wahl sur p. 79f.)
Wahl, E[dgar] de: Interlinguistic reminiscencies. In: *Cosmoglotta* 41, 54-64 (1927); 68, 11-18 (1930).
Edgar von Wahl. Autor de Occidental. *Cosmoglotta*, Nr. 130 Serie A. Junio 1946.
Mikrojazyki, jazyki, inter“jazyki. In honorem professori Alexandro D. Dulicenko. Universitas Tartuensis. Tartu 2006, p. 518-19.
Künzli, Andreas: Universalaj lingvoj en Svislando. La Chaux-de-Fonds 2006, p. 866.
Korespondaĵoj de A. Künzli kun Volker von Wahl (nepo de Edgar von Wahl), 2006, 2007 kaj 2009.